

SINIF ÖĞRETMENİ ADAYLARININ TÜRK KİMLİĞİ, DOST VE DÜŞMAN ÜLKE ALGILARI

Özgür AKTAŞ (*)

Öz

*Bu çalışmanın amacı sınıf öğretmeni adaylarının kimlik ve geçmiş algularının tespiti-
tine yöneliktir. Çalışma 2012-2013 öğretim yılının ikinci döneminde, Kafkas Üniversi-
tesinde 2012-2013 öğretim yılı bahar döneminde gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubunu
sınıf öğretmenliği anabilim dalının birinci ve dördüncü sınıfında öğrenim görmekte olan
sınıf öğretmeni adayları oluşturmaktadır. Çalışmanın yöntemi nitel bir araştırmadır. Öğ-
retmen adaylarının görüşleri görüşme yöntemi aracılığıyla alınmıştır. Elde edilen veriler
nitel veri analizi tekniğinden yararlanılarak çözümlenmiştir. Araştırmanın bulguları de-
ğerlendirildiğinde öğretmen adayları Türk kimliğini geniş bir yelpazede tanımlamıştır,
öğretmen adaylarının tarihte en fazla aidiyet duydukları devlet Osmanlı İmparatorlu-
ğu olmuştur, öğretmen adayları tarihsel kahramanları olarak ise ilk sırada Fatih Sultan
Mehmet'i tercih etmiştir. Bunun yanında öğretmen adayları bir toplumda beraber yaşa-
mada değerlerin önemine vurgu yapmıştır, öğretmen adayları Türkiye için tehlikeli devlet
olarak en fazla oranda Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail'i seçerken Türkiye'ye dost
devlet olarak ise Azerbaycan'ı seçmiştir.*

Anahtar Kelimeler: Tarih eğitimi, kimlik, geçmiş, dost, düşman

Classroom Teachers' Perceptions Related to Identification, Friend and Enemy Country

Abstract

*The aim of this study was to determine the perceptions of students' identity and history.
Work carried out at the University of the Caucasus in the second period of the academic
year 2012-2013. Studying in a classroom teacher to work in the department participated
in the first and fourth grade teacher candidates. Model is a qualitative research study.
For this purpose, pre-service teachers were asked to answer seven questions to open-
ended questions. Considering the results of the research teachers has identified a wide
range of Turkish identity. More positive perception of the Ottoman Empire by classroom
teachers. In addition classroom teachers have been emphasizing the importance of values
in a society together. Maximum percentage of teacher candidates emphasized dangerous
state is United States and Israel for Turkey. Classroom teachers chose to Azerbaijan
friendly state to Turkey.*

Key words: History education, idendity, past, friends, enemy.

*) Yrd. Doç. Dr., Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesi
(e-posta: ozgurkafkas@gmail.com)

Giriş

Türk kavramı tarihin çeşitli dönemlerinde değişik tanımlar almıştır. Türklerin tarihsel varlıklarını milattan önceki devirlere taşıyan Çin kaynaklarında (Rong, Di), Herodot'ta (Yurcae), Mela'da (Turcae), İran, Süryani, Yahudi ve Arap rivayetlerinde de değişik hikâyeler mevcuttur (NTV, 2013). Türk adına miğfer, terk edilmiş, deniz kıyısında oturan adam, cezp etmek gibi anlamlar da yüklenmiştir. A. Vambrey'e göre Türk kelimesi türemekten çıkmıştır. Çin kaynaklarına göre ise Türk deyimi ünlü Aşına ailesinin mensup olduğu kabileyi tasvir etmektedir. Türk kelimesini devletin resmî adı olarak kullanan ilk devlet Gök- Türk İmparatorluğu'dur. Coğrafi ad olarak Türkiye tabirine ilk defa Bizans kaynaklarında rastlanmıştır (Kafesoğlu, 2003). Marco Polo Küçük Asya'ya (Anadolu) Türkomonlar ya da Türkmenler yani göçebe Türkler ülkesi anlamına gelen Türkmenistan, Lob-nor'dan Kaşgar'a yani Çin Türkistan'ına "Büyük Türkiye" adını vermiştir. İbn Batuta ise Anadolu'ya "El Türkiye" diyecek ama aynı zamanda buranın Müslüman Türklerin koruması altındaki "Rumlar ülkesi" olarak tanımlayacaktır. Arap tarihçi ve coğrafyacıları da Türklerin sayıca az olmalarına karşın, Memluk, Mısır ve Suriye'sini 1917'ye kadar "Devlet-ül- Türkiye" ve Devlet-ül -Etrak" yani Türklerin Devleti adıyla anacaktır. Buna karşı Osmanlılarda XIX yüzyılda Türk sözcüğü köylüyü, kaba, saba olan birisini anlatmak için kullanılmıştır. Avrupa'da uzun yıllar boyunca Türk sözcüğü Müslüman sözcüğü ile eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Roux'a göre Türklerle ilgili kabul edilecek tek tanım dilbilimsel olanıdır. Türk, Türkçe konuşandır (Roux, 2007).

Türk soyu meselesine gelince Tevrat'ta nakledilen eski geleneklere göre Türkler Hz. Nuh'un oğlu Yafes'ten türemiştir (Kafesoğlu, 2003). Bu görüş Osmanlı Devleti'nde kabul görmesinde Mehmet Tevfik Paşa'nın ders kitabı niteliğinde yazdığı "Telhisi Tarihi Osmanî" adlı eserin önemli rolü olmuştur (Timur, 2002). Ziya Gökalp'e göre Salur (Saltuk) Han zamanında Karluklarla Oğuzlar İslâmiyet'i kabul etmiştir. Salur Buğra, İslamiyet'i kabul eden büyük Türk kitlesine Türkmen, Türk'e benzeyen adını vermiştir.

Türk kavramının tanımı gibi Türk tarihinin yazımında da bir tek bakış açısı olmamıştır. Hoca Sadeddin'le beraber Türk tarihi Osmanlı tarihiyle sınırlandırılmıştır. Atsız'a göre Türk tarihi iki kısımda incelenmelidir. Birincisi Anayurttaki Türk Tarihi; ikincisi ise Yabancı İllerdeki Türk Tarihi'dir. Atsız'a göre Kun, Göktürk, Uygur, Selçuklu, Osmanlı Devletleri yoktur. Ancak Kun, Göktürk, Uygur, Selçuk, Osmanlı sülaleleri vardır. Osmanlı Devleti'nin yıkılması Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulması ise doğru bir görüş değildir. Meydanda bir Osmanlı Hanedanlığı vardır. Yıkılan odur. Yani devlette rejim değişmiştir (Atsız, 1977). Tanzimat dönemi tarihçilik anlayışında önemli bir köşe taşıdır. Bu dönemde Osmanlılık ideali ön plana çıkmıştır. Okullarda milli tarih "Osman Gazi"den başlatılarak okutulmaya başlamıştır. Bu dönemde tarih anlayışı dinî yörüngeden hanedan tarih anlayışına doğru kaymıştır. Osmanlı uyrukları hanedan etrafında din, cins ve mezhep ayrımı gözetilmeden birleştirmeyi amaçlayan ve merkeze Osmanlı padişahını koymak isteyen bir tarih anlayışı vardır. Fakat Osmanlı Devleti'nde ulusalcı hareketler ve Fransız İhtilâlî ulusalcı bir tarih anlayışının oluşmasını hızlandırmıştır. Macar Oryantalistleri ve

Rusya'dan göç eden aydınlar Türkçü tarih yazımının oluşmasına katkı sağlamıştır (Aydın, 2002). Bu duruma ek olarak Orta Asya'nın Rusya ve Hindistan'ın İngilizler tarafından istilâsı ve bazı İslâm ülkelerinin Avrupalıların nüfuz ve istilâsı altına girmesinin Osmanlı İmparatorluğu'nda yarattığı acı akisler de Müslümanları ve billâhsa Türklerin kurtarılması heyecanını doğurmuştur. Bu duygular Ali Suavi Efendi gibi aydınların Türk tarihiyle ilgili eserler vermesine yol açmıştır (Yinanç, 1940). Kaşgarlı Mahmut'un Divanı Lügati't Türk adlı eseri II. Meşrutiyet devrinde yayınlanması da Türkoloji çalışmalarını hızlandırmıştır. İstanbul'da 1908'de kurulan Türk Derneği'nin amacı: Türk diye anılan bütün Türk kavimlerinin mazi ve haldeki âsar, ef'al ve muhitini öğrenmeye ve öğretmeye çalışmaktır. Bu dernek 1911'de 7 sayılı bir dergi çıkarmıştır. Bu dergiden sonra 1911 yılında ise Türk Yurdu Dergisi yayın hayatına başlamıştır. Bu dergi Türkçülüğün bütün sorunlarının tartışıldığı, işlendiği önemli ve etkin bir konuma gelmiştir (Arıkan, 1985). Türk âlemine önem veren ilk tarih ders kitabı ise Süleyman Paşa tarafından yazılan Tarih-i Âlem'dir. Süleyman Paşa milli tarihin değerini anlamış (Akçura, 2010) İslâm öncesi Türk tarihine de oldukça geniş yer vermiştir (Tezcan, 2011). Ahmet Vefik Paşa Ebülğazi Bahadır Han'ın (Şecerei Türkiye) eserini çevirmiş bir kısmını da bastırmıştır. Ancak tam olarak Türk tarihi yazmaya teşebbüs etmiş ilk kişi Necip Asım Bey'dir (Yinan, 1940). Murat Paşa tarafından yazılan "Tarihi Umumi" 1882-1883 yıllarında basılmıştır. Ancak bu eserde olaylara Avrupa tarihi merkezli bir bakış açısı vardır. Ali Reşat 1929 yılında liseler için yazdığı tarih ders kitaplarında Fransız kaynaklarından yararlanmış ve tarihi olaylara Avrupa merkezli bir bakış açısı getirmiştir. Bu nedenle Ali Reşat'ın ders kitapları Türklerin İslâm âleminde ve tarihteki önemli rollerini yeterince yansıtamamıştır (Akçura, 2010). Cumhuriyetin ilanından sonra Türk Devleti yeni ideoloji ve siyasal anlayışı tarih yazımına da yansımıştır. Afet İnan (1939) Atatürk'ün hem Türk tarihinin zenginliklerini ortaya çıkarmak hem de Avrupa'da Türklerle ilgili yazılan olumsuz iddialara cevap vermek için tarihe yöneldiğini dile getirmiştir. 1931 Türk Tarih Kurumu, 1932 Türk Dil Kurumu "Türk Tarih Tezi" Güneş Dil Teorisi" Türklerin Müslüman olmadan önce önemli medeniyetler kurduklarına vurgu yapmaya başlamıştır. Bu dönemde basılan tarih ders kitapları İslâmiyet öncesi dönem Türk tarihine olumlu vurgular yapmıştır.

Günümüze bakıldığında Türk kavramıyla ilgili tartışmaların devam ettiği görülmektedir. Yeni anayasa yazım sürecinde Türk kelimesinin bir üst kimlik mi yoksa bir ırkı ifade eden bir kimlik mi olduğuna yönelik değişik fikirler olabilmektedir. Türk kavramıyla ilgili akademik anlamda yazılmış pek çok eser vardır. Ancak Türk kavramının Türkiye'de yaşayan insanlar tarafından hangi anlam ifade ettiğine yönelik yapılacak olan araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. İnsanlarda kimlik kavramının oluşmasında etnik yapı, dinî inançlar, adetler, yaşanan bölge, verilen eğitim, yaşanan geçmiş gibi faktörlerin de etkili olduğu düşünülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti, Birinci Dünya Savaşı sonrası dağılan Osmanlı Devleti'nin mirası üzerine kurulmuştur. Bu nedenle komşuları arasında yaşanabilen bazı problemlerin kaynağında bu miras da yatmaktadır. Türkiye Cumhuriyetinde yaşayan insanların dış devletlere ilişkin dost ve ya tehdit algısında tarihte yaşanan olayların da önemli olabileceği düşünülmektedir.

Problem Cümlesi

Sınıf Öğretmen adaylarının kimlik kavramı ile dost ve düşman ülke imajları nasıldır?

Alt Problemler

1. Sınıf öğretmen adaylarının kimlik kavramına bakış açıları nasıldır?
2. Sınıf öğretmen adaylarının geçmişe yönelik bakış açıları nasıldır?
3. Sınıf öğretmen adaylarının dost ve düşman ülke algıları nasıldır?

Çalışma Grubu

Çalışmaya Kafkas Üniversitesi'nden 56 bayan ve 73 erkek toplam 129 öğrenci (sınıf öğretmeni adayı) katılmıştır. Çalışma 2013 yılının Mayıs ayında gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya katılan öğrenciler Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesi sınıf öğretmenli bölümünde okuyan birinci sınıf ve dördüncü sınıf öğrencileridir. Sınıf öğretmenliği öğrencileri birinci sınıfta Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi, Uygurluk Tarihi ile Türk Tarihi ve Kültürü dersi almaktadır. Sınıf öğretmeni adayları dördüncü sınıfta ise Türk Eğitim Tarihi dersini işlemektedir.

Yöntem

Çalışmana tarama modeline dayanmaktadır. Tarama modelleri geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne kendi koşulları içerisinde var olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır (Karasar, 2005). Çalışmada verileri değerlendirmek için içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizinde temel amaç toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. İçerik analizinde temelde yapılan işlem birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Öğretmen adaylarına yedi açık uçlu sorular sorularak sınıf öğretmen adaylarından bu soruları cevaplamaları istenmiştir. Öğretmen adaylarına seçimleri ile ilgili bir tercih sunulmamıştır. Buna ilave olarak öğretmen adaylarının birden fazla kategride verdikleri cevaplar da kabul edilmiştir.

Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde öğretmen adaylarının verdikleri cevapların sorulara göre frekansları tablolar halinde verilecektir. Yine sınıf öğretmen adaylarının verdikleri cevaplardan alıntılar da verilecektir. Sınıf öğretmen adaylarının cevaplarından aktarmalara yer verildiğinde erkek öğretmen adaylarının cevapları (E) bayan öğretmen adaylarının cevapları ise (B) harfi ile cümle sonuna eklenmiştir.

1. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Kimlik Kavramına Bakış Açıları

1.a- Türk kimliği ne anlama gelmektedir? Bu kavramı nasıl tanımlarsınız?

Bu soruya sınıf öğretmen adayları geniş yelpazede cevap vermiştir. Bu cevapları değerlendirildiğinde öğretmen adaylarının cevaplarını şu kodlar altında toplanabilir:

I. Bilimsel tanım yapanlar: Bu tanımı yapan öğretmen adayları akademik tanım yapmıştır.

“Türk, güçlü kuvvetli anlamına gelir” (E. 32).

“Türemek çoğalmak anlamına gelir” (E. 173).

“Türk, güçlü, kuvvetli, çeviktir. “Türk bir kavimdir ki yüzleri kalkan gibidir” Gözleri küçük burunları değildir. Aslan kovalayıcısıdır – Peygamber Efendimiz s.a.v-“(B. 137).

II. Türklüğü bir ırk olarak tanımlayanlar.

“Orta Asya’dan göç etmiş boylar Türk’tür (B. 184). Türk bana göre milli değerler bağlı bir ırktır”(B 106).

“Bana göre bir ırk olarak Türkleri ifade etmektedir. Türkiye’de birçok millet yaşadığı için problemlerli bir kavramdır. Daha genel ve her milleti kapsayan bir kavram kullanabilir” (E 180).

“Asya’dan Ural Altay dağlarından Anadolu’ya göç etmiş bir ırk. Kelime anlamına değinilecek olursak güçlü kuvvetli anlamına gelmektedir” (E. 116).

“Türk kimliği, damarlarında Türk kanının bulunması demektir” (E. 172).

III. Türklüğü bir gurur vesilesi olarak tanımlayanlar

“Türk demek istediğinde her şeyi yapabilen onurlu ve büyük başarılar imza atan bir millettir” (B 126).

“Türk kimliği haksızlık yapmayan, adaletli cömert vatansız anlamına gelmektedir” (E 168).

“Türk, peygamber Efendimizin de kullandığı “Benim Türk adında ordum var” sözleriyle de onur duyduğumuz benliğin göstergesidir” (B. 113).

IV. Türklüğü Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde yaşayan insanları tanımlamak için kullananlar

“Türkiye’de yaşayan millete Türk denir” (B. 156).

“Türk kimliği Türkiye’de yaşayan milletlere verilen addır. Sadece Türklere ait değildir” (E. 179).

“Türk demek: Türkmen, Laz, Çerkez, Kürt, Alevi demektir” (E. 37).

V. Vatandaşlık tanımı yapanlar:

“Türkiye Cumhuriyeti’nde vatandaşlık yapan Türkiye Cumhuriyeti’ne bağlı ve vatandaşlık görevini yerine getiren, milletine bağlı Türk kimliğini kazananlara denir” (B. 38).

“Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı demektir” (B. 122).

“Türk kimliği kendini Türk vatandaşı kabul eden kişilerin benliğidir” (B. 114).

VI. Türklüğü bir kültür olarak görenler:

“Milli kültür ve beraberlik çatısı altında toplanıp kendini Türk hisseden herkes Türk’tür” (B. 10).

“Türk kültürünü benimsemektir” (B. 116).

VII. Türklüğü bir his olarak görenler:

“Türk kimliğine Türkiye Cumhuriyeti’nde yaşayan ve kendini Türk hisseden herkes sahiptir, diye düşünüyorum” (B. 131).

“Türeyen güçlü, kuvvetli, ahlaklı kısacası tüm güzel sıfatları barındıran özelliklere sahip olma anlamına gelir. Türk kimliği ise kendisini bu kavramlarla içselleştirmiş ve Türk kimliği altında mutlu olmanın getirdiği güzellikleri kendinde görme anlamlandırma” (B. 10).

“Türk kimliği sadece ben Türk’üm diyebilmektir. Türküm diyebilen herkes kendisini Türk kimliği altında tanımlayabilir” (E. 54).

“Geçmişten bugüne kadar birçok milletle bir arada yaşayan ecdadımızı düşününce herkesin kendini saf Türk diye görmesi bana mantıksız geliyor. Türk’üm diyen her insan Türk’tür. Kendini Türk görüyorsa, Türk hissediyorsa Türk’tür” (B. 175).

2. b. Sizce bir milleti bir arada tutan en büyük değer nedir? Neden?

Sınıf öğretmen adayları insanların sahip oldukları değerlerin önemli olduğunu belirtmiştir. Dil, din, bayrak, vatan, gelenek, görenekler insanların bir arada yaşaması için önemlidir. Ayrıca sevgi, saygı ve hoşgörü gibi değerler insanların bir arada yaşaması için önemlidir. Öğretmen adayları toplumları bir arada tutan çatı değerlerin kültür olduğunu belirtmiştir. Milleti bir arada tutan en büyük değerlerden birisinin ise dil olduğu öğretmen adayları tarafından sıkça vurgulanmıştır. Öğretmen adayları geçmişte yaşanan savaşların ve ortak tarihin de insanları birbirine yaklaştırdığını dile getirmiştir. Öğretmen adaylarına göre manevi değerler ve din de milleti oluşturan önemli bir değerdir. Bu manevi değerle içerisinde ise öğretmen adaylarının en çok vurgu yaptığı kavram ise İslâm dini olmuştur. Sınıf öğretmen adayları bu soruya toplumsal değerlerin önemli olduğunu anlatarak cevap vermiştir. Öğretmen adaylarının vurguladığı diğer husus ise insanların başka insanların değerlerine saygı duyması ve anlayış göstermesinin önemine yönelik olmuştur. Sınıf öğretmeni adaylarının verdikleri cevaplardan bir kısmı aşağıda verilmiştir:

“Bir milleti ayakta tutan en önemli değer dildir. Çünkü dil kültürün aktarılmasını sağlar. Bir dile yabancı sözcükler karışmaya başlamışsa o dil bozulmaya başlamıştır, bu da kültürü etkiler” (B. 184).

“Dildir. Çünkü dil insanı insan yapan, iletişim kurmasını sağlayan araçtır. Bir milleti yok etmek için önce dilini yok etmek gerekiyorsa bir milleti var etmek için de dilinin korunması gerekir” (B. 139).

“Kültürdür” (B. 183).

“Kültürdür. Çünkü bir milleti bir araya getiren aynı kültür mirasıdır” (B. 58).

“Geçmişte yaşanmış savaşlar ve sonucunda kazanılmış başarılar. Dili, dini, bayrağı, milli marşı, gelenekleri, görenekleri, kısacası tüm milli değerler bir milleti bir arada tutar (B. 39). İnançlarımızdır” (E. 120).

“Din” (E. 118).

“Bir milleti bir arada tutan değer hoşgörüdür. Çünkü hoşgörülü bir toplumda kargaşaya yer yoktur. Irk, dil, mezhep ayrılığı olmaz” (E. 111).

“En başta dinimizdir. Çünkü hepimizin insan olduğunu ve kardeş olduğunu söylüyor” (E. 110).

“Birlik, beraberlik, ortak ülkü, ortak yaşam” (E. 92).

“Adalet” (E. 90).

“Din olgusunun yanı sıra milli değer, milli bilinç ve milli kültürdür”(E. 86).

“Bence dildir. Dil ortak noktaların en belirginidir” (E. 83).

“Bir milleti bir arada tutan bir sürü değer vardır. Bana göre en büyük değer kültür ve dil değerleridir” (E. 50).

“Bence bir milleti bir arada tutan en büyük değer vatan-bayrak-millet sevgisi ve ortak bir tarihtir” (B. 115).

“Bir milleti bir arada tutan şey barıştır. Adaleti doğru şekilde uygulamaktır” (B. 114).

“Bir milleti bir arada tutan en büyük değer dindir. Çünkü insanların etnik kökenlerine bağlı kalmak, rengine bağlı kalmak, konuşmalarına bağlı kalmak olduğu saçmadır. Çünkü farklı renkte, farklı dilde ve farklı etnik kökende olmayı kimse seçmemiştir. Bütün bunları bir arada tutacak olan İslâmiyet’tir. Çünkü İslâmiyet insana insan olduğu için değer vermektedir. Bunun en güzel örneğini Osmanlı Devleti’nde görmekteyiz”(B. 121).

2. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Geçmişe Yönelik Algıları

2.a. Tarihteki en büyük kahramanınız kimdir, neden?

Bu soruya verilen cevapların frekansları ve öğretmen adaylarının verdikleri cevaplardan alıntılar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 1. *Sınıf Öğretmeni Adaylarının Göre Tarihsel Kahramanlarına İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri*

Kahraman	Bay (f)	Bayan (f)	Toplam (f)	Yüzde
Fatih Sultan Mehmet	28	48	76	36.5
Hz. Muhammed	19	18	37	17.7
Mustafa Kemal Atatürk	5	28	33	15.8
Yavuz Selim	4	5	9	4.3
Atilla	6		6	2.8
Metehan	2	2	4	1.9
Selahaddin Eyyubi	5		5	2.4
II. Abdulhamid	5		5	2.4
Kanuni	4	1	5	2.4
Osman Bey	1	1	2	0.9
Orhan Bey	2		2	0.9
Cengiz Han	1	1	2	0.9
Halid Bin Velid	2		2	0.9
Alpaslan		1	1	0.4
IV. Murat	1		1	0.4
Musab Bin Ümeyr		1	1	0.4
Hitler		1	1	0.4
Geçersiz	1		1	0.4
Çerkez Ethem		1	1	0.4
Gazneli Mahmud		1	1	0.4
Hız Hatice		1	1	0.4
Sezar	1		1	0.4
Hız Ali		1	1	0.4
Nizamülmülk	1		1	0.4
Yıldırım Bayezid	1		1	0.4
Mevlana	1		1	0.4
Gandi	1		1	0.4
Adolf Hitler		1	1	0.4
Ömer Hayyam	1		1	0.4
Kül Tigin		1	1	0.4
Tuğrul Bey		1	1	0.4
Şah İsmail	1		1	0.4
Kürşad	1		1	0.4
TOPLAM (f)	94	114	208	

Tablo 1’den anlaşılacağı gibi sınıf öğretmen adaylarından 76 kişi tarihsel kahraman olarak en fazla oranda (% 36,5) Fatih Sultan Mehmet’i seçmiştir. Bunun nedeni olarak ise Fatih Sultan Mehmet hem İstanbul’u fethetmiş hem de Hz Muhammed’in müjdesine nail olmuştur. Öğretmen adaylarından 37 kişi ikinci sırada (% 17,7) tarihsel kahraman olarak Hz Muhammed’i seçmiştir. Sınıf öğretmen adaylarının bir kısmı Hz Muhammed’i tarihsel kahramanları olarak seçerken bir kısmı ise Hz Muhammed’e İslâm Peygamberi olarak tarihsel bir misyon yüklememiştir. Öğretmen adaylarından 33 kişi tarihsel kahraman olarak üçüncü sırada (% 15,8) Mustafa Kemal Atatürk’ü belirtmiştir. Sınıf öğretmen adaylarının ilk üç tarihsel kahramanı ağırlıklı olarak seçmiştir. Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki hem Hz Muhammed hem de Mustafa Kemal Atatürk sadece tarihsel kahraman olarak günümüzde de Türk toplumu için yol gösterici olarak manevi anlam da varlıklarını sürdürmektedir. Dokuz sınıf öğretmeni adayı (% 4,3) Yavuz Sultan Selim’i tercih ederken beşinci sırada (% 2,8) Atilla 6 kişi tarafından tercih edilmiştir. Bu durum tarihte savaş kazanan devlet adamlarının öğretmen adayları tarafından takdir edildiğini göstermektedir. Körbber Vakfı (1998) tarafından yapılan araştırmada Türk öğrencilere Osmanlı tarihinde en fazla ilgi duydukları alan sorulduğunda, verilen şıktan öğrenciler askeri başarılar şıkını tercih etmiştir. Beşer öğretmen adayı ise (% 2,4) tarihsel kahraman olarak Selahattin Eyyubi, II. Abdulhamid ve Kanuni Sultan Süleyman’ı tercih etmiştir. Selahattin Eyyubi Haçlılara karşı mücadelesi ve Kudüs’ü Haçlılardan geri alması nedeniyle İslâm dünyasında olumlu role sahiptir. II. Abdulhamid ise İslamcılık politikası ile 19. Yüzyılın sonunda Osmanlı Devleti’nin dağılmasına engel olmaya çalışmıştır. Son dönemdeki akademik tarihçilikte de Abdulhamid imajı oldukça olumlu bir şekilde yansıtılmaktadır. Öğretmen adayları Kanuni Sultan Süleyman’ı da bahsedilen iki devlet adamıyla aynı oranda tercih etmiştir. Burada dikkat edilmesi gerek nokta Kanuni Sultan Süleyman dönemi sınırları hem Fatih Sultan Mehmet’ten hem de Yavuz Sultan Selim döneminden daha fazla genişlemiştir. Hem de daha parlak zaferler kazanılmıştır. İlave edilmesi gereken bir noktada şudur bir televizyon kanalında yayımlanan Kanuni dönemin anlatan “Muhteşem Yüzyıl” dizisi Kanuni Sultan Süleyman’ın imajını hayranlık uyandıracak bir derece de arttıramadığı düşünülmektedir. Sınıf öğretmen adayları Türk kahramanlardan sonra en fazla Arap toplumundan kahramanlar seçmiştir. Başta Hz. Muhammed olmak üzere İslâm tarihinde önemli olan Hz Ali, Hz Hatice, Musab Bin Ümeyr gibi kahramanlar tercih edilmiştir. İslamiyet öncesinde Türk tarihine bakıldığında Attila, Metehan, Kül Tigin, Kürşad ve Cengiz Han öğretmen adayları tarafından tarihsel kahraman olarak seçilmiştir. Tablo’ya bakıldığında öğretmen adaylarından bir ve iki kişi değişik kişileri tarihsel kahraman olarak tercih etmiştir. Sınıf öğretmeni adaylarının verdikleri cevaplardan bazı örnekler şöyledir:

“Fatih Sultan Mehmet. Çünkü tarihin seyrini değiştiren bir şahsiyet ve çok dil biliyor, ileri görüşlü, hafız, büyük kahraman ve en önemlisi fatih olmasından dolayı ve peygamberimizin müjdesini yerine getirmesidir” (E 16).

“Fatih Sultan Mehmet. Çağ açıp kapayacak kadar güçlü bir hükümdardır” (B. 21).

“Yavuz Sultan Selim. Az zamanda büyük ve önemli işlere imza atan bir hükümdar olduğu için” (B 65).

“Yavuz Sultan Selimdir çünkü halifeliği getirmek istiyor” (E. 144).

Yıldırım Beyazıt. Çünkü çok cesur ve akıllı bir önder” (E. 164).

“Hz Muhammed (s.a.s). Bence dünyanın en büyük lideridir. Çünkü onun zamanında bütün haksızlıklar son bulmuştur” (E. 23).

“Hz Muhammed çünkü tüm insanları şartsız, koşulsuz kabul ediyor” (E. 8).

“Peygamber efendimiz (s.a.s). Çünkü şimdiki kişiliğimin mimarıdır” (B. 152).

“Hz Muhammed (S.A.V) dir. Böyle insan ne gelmiş ne de daha sonra gelir” (B. 62).

“Hz. Hatice. Hz Hatice öyle bir insandı ki peygamberimize yeri geldi yaslanacak dağ, yeri geldi karanlıkta bir ışık oldu” (B. 128).

“Tarihte en büyük kahramanım Mustafa Kemal Atatürk’tür. Şimdi topraklarında yaşadığımız devleti bize bırakmış ve büyük mücadele vermiştir” (B. 38).

“M Kemal Atatürk’tür. Çünkü yurdumuzun düşman işgalinden kurtarılmasında çok büyük emek ve payı vardır. Türkiye Cumhuriyeti de onun sayesinde kuruldu” (B. 165).

“M kemal Atatürk’tür. Çünkü o büyük bir kahraman, başkomutan ve başöğretmendir” (B. 170).

“Bin Ümeyr. Çünkü vatan sevgisi, peygamber sevgisi uğruna gözünü kırpmadan her şeyini feda ettiği için” (B. 48).

“Halid Bin Velid. İslam dünyasının ve İslam tarihinin en büyük harp dehalarından biri olan Halid Bin Velid girdiği hiçbir harbi kaybetmemiştir. Peygamber efendimizin kendisine bir tutam saçı da vermesi onu ayrı güçlü ve lider kılmıştır” (E. 86).

“Metehan ordu sistemini iyi bir şekilde kurduğu için” (B. 150).

“Avrupa Hun İmparatoru Attila. Çünkü tüm Türkleri siyasi bir birlikte tutmaya çalışmıştır” (E. 32).

“Attila çünkü Avrupa’ya korku salmış bir Türk.”

“Tarihte en büyük idolum Sultan Alparslan: Çünkü İslamiyet’i Türklere tanıtmış Türklere İslamiyet’in kapılarını açmıştır. Verdiği mücadeleler adına yazılmış destanlara bakılınca anlaşılıyor. Bir başka nedeniye memleketimin vaz geçilmez kahramanıdır. Malazgirt’e adına anıt dikilmiştir” (B. 40).

“Nizamülmülk. Zekâsına ve yaptığı çalışmalara hayran olduğum için” (E 159).

“Mevlana Celâleddin-i Rumî: Tasavvuf ve koşulsuz her insanı kabul ettiği için” (E. 169).

“Osman Bey, çünkü tüm dünyada 600 yıl hüküm süren devletin temellerini atmıştır” (B 139).

“Benim en büyük kahramanım Kürşat’tır. 40 Türk boy beyini yanına alarak Çin sarayını basıp Türk ulusunun bağımsızlığı kazanmasında en önemli kahramandır” (E. 10).

“II. Abdulhamit’tir. Çok zeki olduğuna inanıyorum. Eğer ki yükselme döneminde ol-

saydı devletin tavan yapacağına inanıyorum. Devleti kurtarmak için çok çalıştı direnemedi. Adına olan iftiralar içimi acıtıyor kimse işin iç yönünü anlamaktan aciz” (E. 85).

“II. Abdulhamit, Osmanlı’yı 30 sene çöküş döneminden korumuştur. İç karışıklığı engellemiştir” (E 15).

“IV Murat, yaptığı faaliyetlerden dolayı severim” (E 46).

“Adolf Hitler hayranlık duyduğum bir lider hayranlık duymamın bir sebebiyse milyonlarca kişiyi peşinden sürüklemesidir” (E. 111).

2.b. Tarihte kurulan hangi devlete daha fazla aidiyet hissediyorsunuz?

Bu soruya sınıf öğretmenlerinin verdikleri cevaplara ait frekanslar ve öğretmen adaylarının cevaplarından bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

Tablo 2. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Aidiyet Duydukları Tarihte Kurulan Devletlere İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

Aidiyet hissi	Bay (f)	Bayan (f)	Toplam (f)	Yüzde
Osmanlı Devleti	62	62	124	64.9
Türkiye Cumhuriyeti	3	11	14	7.3
Selçuklu	2	7	9	4.7
Karahanlı	4	4	8	4.1
Göktürk Devleti	1	5	6	3.1
Hız Muhammed Dönemi	1	4	5	2.6
Eyyubiler	4		4	2.0
Asya Hun Devleti	3	1	4	2.0
Abbasiler		3	3	1.5
Avrupa Hun	2		2	1.5
Oğuzlar	1	1	2	1.5
ABD	2		2	1.5
Karluklar	1		1	1.5
Kabarday Balkar Cumhuriyeti	1		1	1.5
Gazneliler	1		1	1.5
İran	1		1	1.5
Sümerler	1		1	0.5
Medler	1		1	0.5
İskitler		1	1	0.5
Memlûklûler		1	1	0.5
TOPLAM (f)	91	100	191	100

Tablo 2'ye bakıldığında 124 sınıf öğretmen adayı en fazla (% 64,9) aidiyet hissettiği devlet olarak Osmanlı Devleti cevabını vermiştir. Bu tercih çok yüksek oranda işaretlenmiştir. Öğretmen adaylarından 14 kişi ikinci sırada aidiyet duydukları devlet olarak ise (% 7,3) Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni tercih etmiştir. Öğretmen adaylarının bir kısmının mensup olduğu devleti ikinci sırada işaretleme nedeni öğretmen adaylarının geçmiş algısında aranabilir. Çünkü öğretmen adaylarının algısında tarih kavramı zaman içerisinde etkisini ve mevcudiyetini kaybetmiş olaylar ve kurumlar olarak da algılanmaktadır. Sınıf öğretmen adaylarının tarih algısı bu anlamda başka bir araştırma konusu olabilecektir. Ayrıca Osmanlı Devleti üç kıtada hâkimiyeti ve güçlü bir anlatsı ile pek çok insanın idealinde önemli bir yer kaplamaktadır. Üçüncü sırada ise dokuz sınıf öğretmen adayı (% 4,7) Selçuklu Devleti'ni tercih etmiştir. Dördüncü sırada ise (% 3,1) 6 kişi tarafından Göktürk Devleti tercih edilmiştir. Beş öğretmen adayına (% 5,6) belli bir devlet ismi vermeyerek Hz Muhammed döneminde yaşam istediklerini ve sahabe olmak dileğinde olduğunu belirtmiştir. Dört öğretmen adayına (% 2,0) ise Eyyubiler ve Hun Devleti zamanında yaşamak istediğini belirtmiştir. Eyyubi Devleti'ni tercih edenler bu tercihlerinde Selahattin Eyyubi'nin önemli rol oynadığını belirtmiştir. Tablo değerlendirildiği zaman on altı sınıf öğretmen adayının İslamiyet öncesi bir Türk Devleti'ne aidiyet hissettiği görülmektedir. Sınıf öğretmeni adaylarının verdikleri cevaplardan bazı örnekler şöyledir:

“Osmanlı Devleti'ne çünkü daha güçlü ve yüzyıllar boyunca hüküm sürdüğü için” (B. 41).

“Osmanlı Devleti'ne çünkü genel olarak inanç ve adaletli yaklaşımları ön planda” (B. 42).

“Osmanlı Devletine nedeni çok güçlü orduya ve topraklara sahip olması” (E. 17).

“Kendimi Osmanlıya ait hissediyorum. Çünkü Osmanlı ayrımcılık yok denecek kadar azdı ve Osmanlı Devleti başka devletlerin güdümüne girmezdi” (E. 36).

“Osmanlı Devleti'ne çünkü yüzyıllar boyu 7 cihana hâkim oldu” (E. 37).

“Osmanlıya yakın hissediyorum. Zaten Türkiye Osmanlı'nın bir devamı niteliğindedir. O yüzden Osmanlı diyorum” (E. 15).

“Türkiye Cumhuriyeti'ne ait hissediyorum. Çünkü büyük çabalarla kurulmuş ve şu anda topraklarında yaşadığımız çağdaşlaşma yolunda ilerleyen bir devlettir” (B. 38).

“Türkiye, böyle güzel bir memlekete kendimi ait hissediyorum” (B. 129).

“Selçuklulara. Çünkü Alparslan ile Anadolu'nun kapısı Türklere açılmıştır” (B. 34).

“Büyük Selçuklulara daha fazla aidiyet hissediyorum. Çünkü onlar Türk birliğini sağladılar” (B. 151).

“Selçuklulara, bana göre en fazla aidiyet duyuyorum. Çünkü Anadolu'nun kapılarını Türklere açmıştır” (E. 32).

“İskitlere. Çünkü bilinen ilk Türk topluluğu. O topluluğun varlığı sayesinde diğer Türk devletleri gelişti” (B 146).

“Göktürler. Çünkü Göktürler en fazla milliyetçilik özelliği gösteren devlettir” (B. 149).

“Asya Hun Devleti. Millet bilincine sahip olması ve milletin geleceğini ön planda tuttuğu ve milli bilincin güçlü olduğu bir devlet olduğu için” (E. 100).

“Asya Hun Devleti’ne daha fazla aidiyet hissediyorum. Çünkü bu devlet Çin’in ve Moğolların boyunduruğu altında yaşamaya dayanamamıştır”(E. 116).

“Gazneliler döneminde yaşamak isterdim. Çünkü Gazneli Mahmud İslam’ı yaymak için epey çaba göstermiştir” (B 165).

“Eyyubiler Devleti kendime yakın hissediyorum. Kendi milletime ait bir devlet olduğu için” (E. 33).

“Tarihte kurulan Eyyubi Devleti’ne daha fazla aidiyet hissediyorum. Çünkü kurucusu olan Selahaddin Eyyubi’ye hayranım” (E. 172).

“Hz Muhammed devrine daha fazla aidiyet hissediyorum. Çünkü bütün evreni sevgiyle büyüleyen, adaletiyle okşayan, siyasi görüşüyle kucaklayan bir dönemdir” (B 48).

“Abbasiler. Çünkü adalet ve hoşgörü ortamı var” (B. 57).

“Amerikan (ABD) devletinin vatandaşı olma isterdim. Çünkü siyasi, sosyal, ekonomik bakımından rahatlığı var” (E. 173).

2.c. Geçmiş Bir dönemde yaşama şansınız olsaydı hangi dönemde yaşamak isterdiniz?

Bu soruya sınıf öğretmen adaylarının verdikleri cevapların frekansları ve sınıf öğretmen adaylarının cevaplarından örnekler aşağı verilmiştir.

Tablo 3. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Geçmişte Yaşamak İstedikleri Döneme İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

Dönem	Bay	Bayan	Toplam	Yüzde
Osmanlı Devleti				
<i>Fatih Devri</i>	20	36	56	27.0
<i>Yükselme Dönemi</i>	17	28	45	21.7
<i>Lale Devri</i>	8	7	15	7.2
<i>Kanuni</i>	5	3	8	3.3
<i>Yavuz</i>	2	4	6	2.8
<i>Kuruluş Dönemi</i>	2	1	3	1.4
<i>II. Abdülhamit</i>	3		3	1.4
<i>Kurtuluş Savaşı</i>	8	10	18	8.6
Hz Muhammed Dönemi	10	7	17	8.2
Yaşadığım dönemde	3	4	7	3.3
Eskiçağ	3	1	4	1.9
Abbasiler	2	1	3	1.4
Eyyubiler (Selahaddin)	3		3	1.4
Selçuklu		3	3	1.4
Emeviler	2		2	0.9
Karahanlı	2		2	0.9
Gazneliler	1	1	2	0.9
Geçmişte yaşamak istemezdim	1	1	2	0.9
Uygurlar		1	1	0.4
Hz Ali Dönemi	1		1	0.4
Avrupa Hun	1		1	0.4
Hun Devleti (Teoman)		1	1	0.4
Safeviler	1		1	0.4
Kırgızistan (Manas)	1		1	0.4
Medler	1		1	0.4
Güney Afrika	1		1	0.4
TOPLAM	98	109	207	

Tablo 3'ten anlaşılacağı üzere sınıf öğretmen adaylarına geçmişte hangi dönemde yaşamak istedikleri sorulduğunda 56 kişi ilk sırada (% 27,0) Fatih Sultan Mehmet Dönemini tercih edilmiştir. İkinci sırada ise 45 kişi (% 21,7) tarafından bir dönem ismi verilmeyerek Osmanlı Devleti'nin yükselme dönemi tercih edilmiştir. Safran tarafından yapılan araştırmada öğrencilere Osmanlı Devleti'nde yaşayabilme şansınız olsaydı hangi dönemde yaşamayı tercih ederiniz sorusuna öğrenciler % 56 oranında yükselme döneminde yaşamak isterdim cevabını vermiştir (Safran, 1999: 848). On sekiz sınıf öğretmen adayı üçüncü sırada ise (% 8,6) Osmanlı Devleti'nin yıkılma dönemi ve Kurtuluş Savaşı

yılları tercih etmiştir. Öğretmen adayları bu dönemde yaşayıp Mustafa Kemal Atatürk'le beraber düşmana karşı mücadele etmek istediğini belirtmiştir. Bu tercihlere bakıldığında öğrencilerin geçmiş idealinde Fatih Sultan Mehmet önemli bir yeri vardır. Yine Osmanlı Devleti'nin Yükselme Çağı öğrenciler tarafından özlemle hatırlanmaktadır. On yedi öğretmen adayı dördüncü sırada (% 8,2) Hz Muhammed döneminde yaşamak istediklerini belirtmiştir. Beşinci sırada ise (% 7,2) 15 öğretmen adayı Osmanlı Devleti'ni Lale Devri'nde yaşamak istediğini belirtmiştir. Tablo 3 değerlendirildiği zaman sınıf öğretmen adaylarının çoğu Osmanlı Devleti'nin bir döneminde yaşamak istediğini belirtmiştir. Sınıf öğretmen adaylarının verdikleri cevaplardan bazıları şöyledir:

“Osmanlı Yükseliş özellikle Fatih Sultan Mehmet döneminde. İstanbul'un fethini peygamberin müjdelediği insanı görmeyi ve onun gayesi yolunda savaşmayı isterdim” (B. 128).

“Osmanlı Devleti'nde ve Fatih'in İstanbul'u feth ettiği dönemde” (B. 5).

“Fatih Sultan Mehmet han döneminde yaşamak isterdim. İstanbul'un alınma savaşında bulunup peygamber efendimizin söylediği hadise nail olmak için” (E. 179).

“Osmanlı Devleti zamanında, yükselme döneminde. Osmanlı Devleti'nin güçlü olması ve bütün devletlere hükmetmesi kim adaletli hoş görülülük olarak hükmetmek istemez ki” (E.178)

“Osmanlı Devleti'nde Kanuni Sultan Süleyman döneminde yaşamak isterdim. Cihat anlayışıyla 40 yılı aşkın süre at üstünde koşan bir padişah döneminde büyük bir şeref olurdu” (B. 92).

“Osmanlı Devleti'nin Lale Devri'nde yaşamak isterdi. Eğlenmeyi seviyorum” (B. 64).

“Osmanlı İmparatorluğu zamanında yaşamak isterdim ve II. Abdulhamit'in yanında veziri ya da yaveri olmak isterdim” (E. 76).

“Hz Muhammed (s.a.s). Güzel ahlakı için” (B. 28).

“İslam devletinde Hz Muhammed (s.a.v) döneminde yaşamak isterdim. Çünkü ondan daha adil bir devlet lideri yoktur” (B. 59).

“Arap yarım adasında 571-632 yılları arasında” (E 124).

“Emeviler döneminde yaşamak, en parlak dönem” (E. 33).

“Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş döneminde yaşamak isterdim. Mustafa Kemal Atatürk döneminde. Sebebi o dönemde çok sıkıntılı olmasına rağmen manevi dayanışma fazla olduğu için” (B. 57).

“Osmanlı'nın yıkıldığı Türkiye'nin kurulduğu dönemde yaşamak isterdim. Daha doğrusu o dönemi görebilmek isterdim. Çünkü o kadar yıkılmışken ayağa nasıl kalktık yenden merak ediyorum” (B. 58).

“Karahanlılar ve Gazneliler. Çünkü İslâmiyet'i yaymak için çabalamıştır” (E. 6).

“Eyyubiler zamanında. Selahattin Eyyubi'nin Kudüs'ü fethettiği zamanda. Çünkü halklar ve dinler arasında Kudüs'te eşitliği sağlayabilen ve buna inana liderdi” (E. 124).

“Med İmp. Zamanında yaşamak isterdim. Çünkü soyum oradan geliyor” (E. 172).

“Güney Afrika’nın herhangi bir devletinde olmayı isterdim. Çünkü siyah-beyaz kavgasından Nelson Mandela’nın bu ayrıma karşı gösterdiği direniş sonrasında bir siyahî olarak sevinmek isterdim” (E. 111).

3. Sınıf Öğretmeni Adaylarının Dost ve düşman Ülke Algıları?

3.a. Ülkeniz için hangi devleti dost görüyorsunuz, neden?

Bu soruya sınıf öğretmen adaylarının verdikleri cevapların frekansları ve öğretmen adaylarının cevaplarından örnekler aşağıda verilmiştir.

Tablo 4. Sınıf Öğretmen Adaylarının Türkiye’nin Dostu Olarak Gördükleri Ülkelere İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

Dost Ülke	Bay(f)	Bayan (f)	Toplam (f)	Yüzde (%)
Azerbaycan	22	55	77	32.3
Hiçbir devlet	30	18	48	20.1
Türk’ün Türk’ten başka dostu yoktur	13	9	22	9.2
Türk Ülkeleri	8	14	22	9.2
Müslüman ülkeler	9	5	14	5.8
Filistin	6	1	7	2.9
İran	5	1	6	2.5
ABD	5	1	6	2.5
Suriye	3	2	5	2.1
Pakistan	4		4	1.6
Afganistan	3	1	4	1.6
Japonya	1	2	3	1.2
Mısır	3		3	1.2
Kuzey Irak	3		3	1.2
Arap devletleri	2		2	0.8
Almanya	2		2	0.8
İsrail	1	1	2	0.8
Rusya	1	1	2	0.8
Afrika Ülkeleri	2		2	0.8
KKTC	1		1	0.4
İtalya		1	1	0.4
Irak		1	1	0.4
Arabistan		1	1	0.4
TOPLAM	124	114	238	

Tablo 4'ten anlaşılacağı üzere 77 sınıf öğretmen adayı dost ülke sorusuna ilk sırada (% 32,3) Azerbaycan cevabını vermiştir. Öğretmen adaylarından 48 kişi ikinci sırada (% 20,1) hiçbir devletin dost olmadığını belirtmiştir. Öğretmen adaylarından 22 ise (% 9,2) "Türkün Türk'ten başka dostu yoktur deyimini" kullanarak yine dost ülke kavramına olumsuz bir cevap vermiştir. Öğretmen adaylarından 22 kişi Türk ülkelerini dördüncü sırada (% 9,2) cevaplamıştır. Beşinci sırada ise (% 5,8) 14 sınıf öğretmeni adayından Müslüman ülkeler cevabı alınmıştır. Tabloya bakıldığında sınıf öğretmen adayları düşük oranda değişik ülkeleri dost ülke olarak belirtmiştir. Öğrencilerin verdikleri cevaplardan örnekler aşağıda sunulmuştur:

"Azerbaycan'ı görüyorum. Çünkü soydaş bir devlettir" (E. 74).

"Azerbaycan'ı görüyorum. Çünkü kardeş ülke olarak biliniyor ülkemizde" (B. 41).

"Azerbaycan. Türk oldukları için" (B. 60).

"Hiçbir devleti görmüyorum. Sonuçta hepsinde bir yarış bir öne geçme çabası vardır" (B. 114).

"Türkiye'ye hiçbir devleti dost ve müttefik olarak görmüyorum. Çünkü "Türk'ün Türk'ten başka dostu yok" herkes kendi çıkarını düşünüyor"(B. 115).

"Türkiye'yi diğer Türk devletleri olan Azerbaycan, Kırgızistan, Türkmenistan'ı, Kazakistan gibi devletlerle müttefik olarak görüyorum" (B. 151).

"Azerbaycan'dır. Çünkü Türkiye ile sağlam bir geçmişi ve birbirine dost gözü ile bakan iki millet olduğunu düşünmekteyim" (B. 38).

"Azerbaycan. Çünkü biz bir millet ve iki devletiz. Eskiden beri" (B. 52).

"Özbekistan, Türkmenistan, Kırgızistan'ı dost olarak görüyorum çünkü orada bizim gibi değerlerimizle daha çok vatandaşımız var" (B. 48).

"Türkiye'ye Afganistan'ı dost görüyorum. Çünkü hem kardeş ülke hem de tarih boyunca hep birbirimize yardım ettik" (E. 87).

"KKTC. Çünkü aynı milleti" (E. 133).

"Almanya. Geçmişte yapılan müttefiklik faaliyetlerden dolayı yakınlık devam ediyor günümüzde de" (E. 72).

"Rusya: çünkü zamanında bize silah ve cephane yardımında bulunmuş ve bizimle birlikte hareket etmiştir. Günümüzde nasıl? Bu konuda fikrim yok" (B. 88).

"Türkiye'ye şuan Ortadoğu Müslüman ülkeleri daha dost ve samimi buluyorum. Çünkü onlar Türkiye'yi eski Osmanlı olarak düşünüyorlar. Aynı zamanda İslam devletlerinin lideri olarak görüyorlar" (B. 136).

3.b. Ülkeniz için hangi devleti tehlikeli görüyorsunuz, neden?

Tablo 5. Sınıf Öğretmen Adaylarının Türkiye İçin Tehdit Olarak Gördükleri Ülkelere İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

Tehlikeli Ülke (f)	Bay (f)	Bayan (f)	Toplam (f)	Yüzde
ABD	46	67	113	38.1
İsrail	40	43	83	28.0
Rusya	20	5	25	8.4
İran	11	3	14	3.7
Hiçbir devlet	9	2	11	3.7
İngiltere	3	7	10	3.3
Suriye	4	4	8	2.7
Fransa	3	4	7	2.3
AB ülkeleri	2	2	4	1.3
Ermenistan	1	3	4	1.3
Bütün devletler	2	1	3	1.0
Yunanistan	1	2	3	1.0
Teknolojide ileri giden devletler	2		2	0.6
Çin	2		2	0.6
Japonya	1	1	2	0.6
Irak		1	1	0.3
Almanya	1		1	0.3
Kıbrıs Rum Kesimi,		1	1	0.3
Müslüman olmayan devletler	1		1	0.3
Türk olmayan devletler	1		1	0.3
TOPLAM (f)	150	146	296	

Tablo 5 incelendiği zaman 113 sınıf öğretmeni adayı Türkiye için tehlikeli devlet olarak (% 38,1) ABD ve ikinci sırada 83 kişi (% 28,0) İsrail cevabı vermiştir. Öğretmen adayları ABD'yi ilk sırada tehlikeli olarak görürken ikinci sırada ise İsrail tercihinde bulunmuştur. Öğretmen adayları üçüncü sırada 25 kişiyle (% 8,4) Rusya'yı tercih ederken dördüncü sırada ise 14 kişiyle (3,7) İran'ı tercih etmiştir. Öğretmen adayları altıncı sırada 10 kişiyle (% 3,3) İngiltere yedinci; sıradaysa 8 kişiyle (% 2,7) Suriye'yi tercih etmiştir. Sınıf öğretmen adayları sekizinci sıradaysa 7 kişiyle (% 2,3) Fransa'yı tercih etmiştir. Türkiye halen sınır kapısı kapalı olan Ermenistan'ı 4 kişi (% 1,3) ve Ege Denizi ile ilgili problemler olan Yunanistan'ı 3 (% 1,0) sınıf öğretmeni adayı tehlikeli devlet olarak tercih etmiştir.

Baumgarten (1928) tarafından yapılan araştırmada Polonyalı çocuklar Alman işgali nedeniyle Almanları düşman imajıyla özdeşleştirmiştir. Çocuklar Almanların açlıktan ölmeleri, cehenneme gitmeleri, acı çekmeleri gibi dileklerde bulunmuştur. Baumgarten ve Prescott (1928) savaşta yaşanan acılar nedeniyle Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Polonya'da Almanlara karşı düşmanlık hissi doğduğunu belirtmiştir. Ancak düşmanlığın biyolojik miras değil sosyal bir miras olduğunu da eklemiştir (Baumgarten ve Prescott, 1928: 311). Kuhlen (1942) ABD'de yaptığı araştırmada ABD'nin ikinci Dünya Savaşı'na girmesinden önce ve savaşa girmesinden sonra olmak üzere ülkelere bakış açısını değerlendirmiştir. Çalışmaya üniversite öğrencileri katılmıştır. ABD'nin savaşa girmesiyle beraber Avustralya, Kanada, Çin, Büyük Britanya pozitif olan imajlarını arttırmıştır. Almanya, Japonya ve Japonya ise negatif imajları yine negatif yönde olmak üzere artmıştır. Rusya'nın ABD üniversite öğrencilerinin gözündeki olumsuz imajı ise olumlu olarak artmıştır. Buna karşı Romanya, İspanya, Macaristan ve Bulgaristan'la ilgili görüşler dört uygulama sonucunda bazen olumlu bazen olumsuz değişim göstermiştir (Kuhlen, 1943, s. 278).

Spielman (1986) tarafından İsrail'de Arap ve Yahudi nüfusunun yoğun olarak yaşadığı yerde yaşları 9 ile 18 arasında değişen öğrencilerle çalışma yapılmıştır. Öğrencilerle iki kez çalışma yapılmıştır. Birincisi Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat'ın Kudüs'e gelip İsrail'e barış teklifi yapmadan önce gerçekleşmiştir. İkincisi ise Enver Sedat'ın Kudüs'e gelip İsrail'e barış teklifi yapmasından sonra gerçekleşmiştir. Öğrencilere Enver Sedat'ın barış antlaşmasının başarıya ulaşırca yaşamlarının nasıl değişebileceği hakkında kompozisyon yazmaları istenmiştir. Sonuç olarak Enver Sedat'ın Kudüs'e gelip İsrail'e barış teklifinde bulunması öğrencilerin barış kavramıyla ilgili hem olumlu hem de olumsuz tutumlarının artmasına neden olmuştur.

Remmers (1943) ABD'de 1935 ve 1942 yıllarında yaptığı araştırmada İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla ABD toplumunda Alman, Nazi ve Japonlara karşı olumsuz tutumlar artarken Yahudilere karşı olumlu tutumların arttığı görülmüştür. Wahlstrom 1985 yılında Finlandiya'da yaptığı araştırmada ülkenizin düşmanı var mı sorusuna 16-24 yaş arası gençlerin yüzde 15'i öğretmenlerin ise yüzde 17 si ülkemizin bir düşmanı var cevabını vermiştir (Wahlstorm, 1985, s. 148). Wahlstorm (1985) yılında yaptığı araştırmada ülkemizin bir düşmanı var diyenler ülkemizin bir düşmanı yok diyenlere anlamlı oranda ülkemiz silahlanmalı ve öğretmenler savaş ve barış konularını sınıfta anlatmalı cevabını vermiştir (Wahlstorm, 1985, s. 150). Porat (2004) tarafından yapılan çalışmada tarihsel efsane haline gelen bir olay ele alınmıştır. Bu efsane "Tel Hai Olayı"dır". Olay 1918 yılında Yahudi yerleşimcilerin bir bölgeye evler inşa etmesiyle başlamaktadır. Bu yerleşim yeri 1919 yılında bir grup Arap tarafından saldırıya uğramış ve bu bölgeyi korumaktan sorumlu altı kişi ölmüştür. Anlatıya göre "Trimfeldor öleceğini anlamış ve "Asla unutmama ülkemiz için ölmek güzel bir şeydir" cevabını vermiştir. Bu efsane İsrail'de oldukça yaygındır. 1990 yıllarında ise tarih ders kitaplarında bu olayın yanlış bir algılama sonucu olduğu yazılmıştır. Ders kitaplarında aslında Fransızlarla-Araplar arasında bir çatışma olduğu yazılıydı. Arap savaşçılardan kaçan bir Fransız yerleşim kampına kaçmış ve ça-

tışma çıkmıştı bu söz ise hiç söylenmemişti. Öğrencilere bu konu ile ilgili bir kompozisyon yazmaları istendi daha sonraki sene ise ders kitabında gerçek olay okutularak aynı hikâyenin yazılması istenmiştir. Araştırmanın sonuçları değerlendirildiğinde toplumda efsane olan söylencelerin eğitimle kolay kolay değişmediği sonucuna varılmıştır. Jagodic (2000) tarafından yapılan araştırmada “Bizim düşmanlarımız sürekli bizim düşmanlarımız olacak” önermesine en fazla Filistinli İsrail’li öğrenciler katılırken en az oranda Filistin’li öğrenciler katılmıştır. Salomon (2004) yılında Polonya’da Yahudilerin öldürüldüğü kampı ziyareti sonucunda Filistin’li öğrencilerin empati kurma yeteneğinin arttığı gözlenirken Yahudi öğrencilerin ulusal duygularında bir canlanma olduğu gözlemlenmiştir. Safran ve Ata tarafından Bolu İzzet Abant Baysal Üniversitesi’nde yapılan araştırmada öğrencilerin Yunanlılara ilişkin tutumları incelenmiştir. Çalışma sonucunda öğrencilerin Yunanlılarla ilgili bilgi düzeyinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Yaşanan tarihsel olaylar uzak ve yakın çevrenin etkisiyle Yunanlılara bakış açısında olumsuz tutumların geliştiği gözlenmiştir. Dünyadaki çalışmalardan örnekler verildikten sonra çalışmada sınıf öğretmeni adaylarının verdikleri cevaplardan bazı örnekler şöyledir:

“ABD’yi tehlikeli görüyorum. Çünkü bizi elinde bir piyon gibi kullanmakta kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmekte” (E. 92).

“En büyük düşman kendini iyi gösterip arkanızdan kuyu kazın düşmandır. Onun en büyük örneği ABD’dir” (E. 79).

“İsrail çünkü onlar bizim dinimizden çok korkuyorlar ve bizi yok etmek istiyorlar” (E. 77).

“İsrail’i ülkem için tehlikeli görüyorum. İdeolojisini gerçekleştirmek için bayağı çalışıyor” (B. 175).

“İsrail. Yayın ve ekonomik gücüyle ayrıca dini ayrımcılıklarıyla bize olan nefretiyle ve kendisini Tevrat’ta vaat ettiğine inandıkları kutsal toprakların ülkemiz sınırlarından bir kısmını da kapsadığı için” (E. 148).

“Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail. Türkiye’nin gelişmesini hiçbir şekilde istemeyen devletler. Onlar Türkiye’yi yetismekte olan çiçeğe benzetirler. Biraz su verip tam yeşillenip çiçek açacağı zaman suyu kesip, sararıp, solmasını isterler ve öyle de olur. Amacına ulaşmış olurlar. Türkiye’yi kendi ellerinde oyuncak olarak görürler ve görüyorlar” (B. 140).

“Rusya’yı. Çünkü bana göre o hep bizi sevmedi ve hep bizim topraklarımızda gözü oldu” (E. 87).

“En tehlikeli devlet olarak Rusya’yı görüyorum. Çünkü Rusya ecdadımız zamanında da dahi en büyük düşmanımızdı. Hala bizim bir anlık sürçmemizi bekliyor. Pusuda yatmış bekliyor” (E. 7).

“Rusya’yı. Çünkü sıcak denizlere inme politikasından dolayı” (E. 99).

“Tabii ki de Amerika ve Rusya’yı. Amerika her ülke için bir tehdit. Çünkü en fazla iç işlerimize Karışan ve iyiliğimizi, güçlenmemizi istemeyen bir ülke konumunda. Rusya da “sıcak denizlere inme” hedefi olan bir ülke ve ilk seçenekleri de biziz” (E. 50).

“Ebetteki ABD. Türkiye’nin müttefiki gibi görünen en büyük düşman en büyük emperyalist ülkedir. Daha dün komşunuz Irak’ı vurdu. İran’ı vurmaya çalışıyor, İran’ı vurduktan sonra sıra Türkiye’de” (E 11).

“İsrail ve İran’ı görüyorum. Çevremize tehlike saçtığı ve kötü örnek olduğu için” (B. 170).

“İran’ı tehlikeli görüyorum. Dünyada Müslümanlık adı altında bir devlet kurulmak istenirse lider Türkiye’den başka İran olabilir gücü dâhilinde...”(B. 54).

“ABD ve İsrail’i tehlikeli olarak görüyorum. Tarihte Yahudi ve Hristiyan âleminin Müslümanları nasıl böldükleri gibi şimdi, de aynı emel peşinde olduklarını düşünüyorum”(B. 131).

“İran, Nükleer gücünü kullanabilme ihtimalinden dolayı”(B. 65).

“Ermenistan, Yunanistan” (B. 106).

“Amerika ve İngiltere çünkü çıkarıcılar” (B 51).

“İngiltere’yi çünkü İngiltere diğer devletlerle anlaşarak Osm. parçalamak istemiş ve Osm en çok uğraştıran devlet olmuştur” (B 53).

“ABD, İngiltere, Rusya, İsrail” (B. 70).

“İran, Ermenistan ve İsrail. İran Sünnileri sevmediğinden dolayı, Ermenistan soykırımından dolayı ve emellerinden dolayı. İsrail ise buralara halim olma isteği” (B. 179).

“ABD ve Suriye. Çünkü her iki ülkede Müslümanlardan nefret ediyor. Bizim ülkemizde rahat bir şekilde dinimizi yaşadığımız için ülkemizi sevmiyorlar”(B. 94).

“Suriye, çünkü Reyhanlı’yı bombaladılar” (E. 133).

“İngiltere’yi. Çünkü İngiltere diğer devletlerle anlaşarak Osm parçalamak istemiş ve en çok uğraştıran devlet olmuştur” (B. 53).

“Fransa: Bunun kadar iç işlerimize karışan bir devlet yok. Terörü açık ve net savunuyor” (E. 85).

“Teknolojide çok ileri olan ABD, İsrail ve Japonya” (E. 100).

Tartışma ve Sonuç

Çalışmanın kimlik kavramına ilişkin sonuçları değerlendirildiğinde sınıf öğretmeni adaylarının Türk kavramına yönelik tanımları beş başlık altında yoğunlaşmıştır. Türk kavramını akademik bir tanımla tanımlayanlar, gurur vesilesi olarak görenler, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde yaşayanlar olarak tanımlayanlar, vatandaşlık tanımı yapanlar ve Türklüğü bir kültür olarak tanımlayanlar kategorileri altında toplanabilir. Sınıf öğretmen adaylarına bir milleti bir arada tutan faktörün de olduğu sorulduğunda öğretmen

adayları vatan sevgisi, bayrak, dil, kültür, tarih birliği, ortak amaç gibi değerlere vurgu yapmıştır. Öğretmen adaylarının vurgu yaptığı diğer bir konuysa insanların birbirinin değerlerine hoşgörülü olması ve saygı göstermesi yönündedir. Körber Vakfı (1998) tarafından yapılan çalışmada Türk öğrenciler verilen beş şıktan en fazla ilgi duydukları alan olarak Türklerin gelenekleri, değerleri, nitelikleri seçeneğini tercih etmiştir. Sınıf öğretmen adaylarına geçmişte kurulan hangi devlete aidiyet hissediyorsunuz diye sorulduğunda öğretmen adayları ilk sırada Osmanlı Devleti'ni tercih etmiştir. Bu tercihin nedeni olarak ise öğretmen adayları Osmanlı Devleti'nin çok güçlü olduğunu, çok geniş topraklara sahip olduğunu buna ek olarak ise farklı ırkları hoşgörü içerisinde yönettiğini dile getirmiştir. Körber Vakfı (1998) tarafından yapılan çalışmada Türk öğrenciler tarih derslerinde en fazla ilgi duydukları dönem olarak Osmanlı Tarihi'ni seçmiştir. Öğretmen adayları ikinci sırada ise Türkiye Cumhuriyeti Devletini tercih etmiştir. Öğretmen adaylarının mensup olduğu devleti birinci sırada değil de ikinci sırada tercih etmesinin nedeni olarak geçmiş algısının da rol oynadığı düşünülmektedir. Öğretmen adayları Türkiye Cumhuriyeti'ni geçmişten ziyade günümüz bir kurumu olarak değerlendirdiği düşünülmektedir. Sınıf öğretmen adayları üçüncü sırada Selçukluları, dördüncü sırada ise ilk Müslüman-Türk Devleti Karahanlı Devleti'ne aidiyet hissi duyduğunu belirtmiştir. Öğretmen adayları beşinci sıradaysa tarihte ilk defa Türk adını kullanan Göktürklerle mensubiyet duyduklarını belirtmiştir. Körber Vakfı'nın (1998) yaptığı çalışmada Türkler Orta Asya'dan dışarıya neden göç ettiler sorusuna verilen altı seçenekten öğrenciler "kuraklık" şıkkını en fazla oranda tercih etmiştir. Bu durum Türk Tarih Tezi'yle ilgili görüşlerin geçerliliğini günümüzde de devam ettiğini göstermektedir.

Sınıf öğretmen adaylarıyla yapılan çalışmanın ikinci alt problemiye geçmiş algısıyla ilgilidir. Geçmişte en büyük kahramanlarının kim olduğu sorusuna en fazla oranda Fatih Sultan Mehmet cevabı vermiştir. Bu cevabın nedeni olarak ise Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethetmiş ve peygamberin müjdesine nail olmuştur. Sınıf öğretmeni adayları ikinci sırada ise Hz Muhammet'i tarihsel kahraman olarak seçmiştir. Sınıf öğretmeni adayları en fazla oranda üçüncü sırada Mustafa Kemal Atatürk'ü tarihsel kahraman olarak seçmiştir. Öğretmen adaylarına geçmiş bir dönemde yaşama şansları olsaydı hangi dönemi tercih etmek isteyecekleri sorulmuştur. Öğretmen adayları en fazla oranda Fatih Sultan Mehmet döneminde yaşama istediklerini belirtmiştir. İkinci sırada ise padişah ismi vermeden Osmanlı Devleti'nin yükselme döneminde yaşamak istediklerini dile getirmiştir. Öğretmen adayları üçüncü sırada ise Osmanlı Devleti'nin yıkılma süreci ile Kurtuluş Savaşı döneminde yaşamak istediklerini dile getirmiştir. Sınıf öğretmen adayları dördüncü sırada ise Hz Muhammed Devri'nde yaşamak istediklerini söylemiştir.

Araştırmada öğretmen adaylarına dost ve düşman ülke ile ilgili fikirleri de sorulmuştur. Sınıf öğretmen adayları Türkiye için en tehlikeli devleti ABD olarak görmüştür. Öğretmen adayları ikinci sıradaysa İsrail'in tehlikeli olduğunu belirtmiştir. Öğretmen adayları üçüncü sırada Rusya'yı işaretlerken dördüncü sırada ise İran tercih edilmiştir. Rusya ve İran geleneksel rakip olarak imajlarını devam ettirmektedir. Türkler ve Ruslar uzun yıllar boyunca Balkanlar, Kafkaslar, Karadeniz, Boğazlar da hâkimiyet için mücadele etmiştir.

Türkiye ve İran arasında özellikle Yavuz Sultan Selim’le başlayan bir rekabet vardır. Bu rekabet İslâm dünyasında lider olabilme mücadelesidir. 1639 yılında imzalanan Kasr- Şirin Antlaşması’ndan sonra İran’la bir savaş yaşanmamıştır. Ancak bir mücadelenin olduğu da düşünülmektedir. Günümüze bakıldığında Ortadoğu’da yaşanan mezhep ayrılıkları iki ülke arasında farklı şekilde yorumlanabilmektedir. Türkiye Sünni İslâm dünyasında lider konum elde etmek isterken İran ise bölgede Şia dünyasına önderlik etme çabası içerisinde. Sınıf öğretmeni adayları beşinci sırada hiçbir devletin Türkiye’nin düşmanı olmadığını belirtmiştir. Öğretmen adayları altıncı sırada İngiltere’yi seçerken Suriye yedinci sırada tehlikeli olarak görülmektedir. Araştırmanın yapıldığı dönemde Türkiye ile Suriye devletleri arasında ilişkilerin en kötü olduğu dönem olmasına rağmen bu durum sınıf öğretmeni adaylarının görüşlerine önemli ölçüde etki etmemiştir.

Dost ve müttefik ülke algısına bakıldığında sınıf öğretmeni adayları Türkiye’ye dost ve müttefik ülke olarak en fazla Azerbaycan cevabını vermiştir. Öğretmen adayları ikinci sırada ise en fazla oran olarak hiçbir devletin Türkiye’nin dostu olmadığını belirtmiştir. Sınıf öğretmen adayları bu cevabı verirken devletlerarasında dostluk olmadığı çıkarın devlet ilişkisini şekillendirdiğini belirtmiştir. Öğretmen adayları en fazla oranda üçüncü sıraya “Türkün Türk’ten başka dostu” yoktur cevabını vermiştir. Bu deyim dış ülkelere karşı güvensizliği yansıttığı gibi kimi zaman iç politikada da kullanılmaktadır. Öğretmen adayları Türkiye’ye dost olarak dördüncü sıradaysa Türk ülkelerini tercih etmiştir. Öğretmen adayları beşinci sıradaysa Müslüman ülkelerin Türkiye’nin dostu olduğunu dile getirmiştir.

Kimlik algısının oluşmasında aile, yaşanan bölge, mensup olunan etnik ve dini mensubiyetin yanında verilen tarih bilincinin de önemli olduğu düşünülmektedir. Bunun yanında çalışmanın yapıldığı dönemin şartları da önemlidir. Bu çalışma 2013 yılının Mayıs ayında yapılmıştır. Bu dönemde Türkiye Ortadoğu coğrafyasıyla yakından ilgilendiği bir dönemdir. Türkiye Ortadoğu’da Osmanlı mirasına daha çok vurgu yapmaya başlamıştır. Bununla beraber bölgede şiddet ve terör olayları da sık yaşanmaktadır. Türkiye Ortadoğu coğrafyasında İran ve Suriye ile karşı cephededir. Buna rağmen öğretmen adayları Suriye’yi tehlikeli devlet kategorisinde ilk sıralarda tercih etmemiştir. Ancak Ortadoğu coğrafyasındaki şiddet olaylarında en büyük rolü oynadığı iddia edilen ABD ve İsrail’i tehdit olarak ilk sıralarda tercih etmiştir. Öğretmen adaylarının kimlik algısında mensup olunan bölgenin de önemli olduğu düşünülmektedir. Bu çalışma genellikle öğrencilerini Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden alan Kafkas Üniversitesi’nde gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle Türkiye’nin çeşitli bölgelerinde karşılaştırmalı olarak yapılacak çalışmaların bu konunun daha iyi anlaşılmasına yardım edeceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akçura, Y. (2010). *Tarih yazmak ve okutmak usullerine dair*, Birinci Türk Tarih Kongresi 2-11 Temmuz 1932, Ankara: Türk Tarih Kurumu.(Eserin orijinali 1932 yılında basılmıştır).
- Arıkan, Z. (1985). Tanzimat'tan Cumhuriyete Tarihçilik, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, 6, İstanbul: İletişim Yayınları, 1584-1593.
- Atsız, Hüseyin N. (1977). *Türk tarihinde meseleler*, İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Aydın, A. (2002). Osmanlılarda tarih yazıcılığı, *Türkler*, 11, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 417-425
- Baumgarten, F and Prescott D. D. (1928). Why children hate: an experimental investigation of the reaction of school children of poland to the enemy occupation, *Journal of Educational Psychology*, 19, 303-312/
- Gökalp, Z. (2011). Milli tarihimiz nereden başladı? *Milli Tarihin İnşası* (Yay haz Ahmet Şimşek ve Ali Satan), İstanbul: Tarihiçi Kitabevi.
- İnan, A. (1939). Atatürk ve Türk Tarih Tezi, *Bellekten*, III (10), Ankara: Türk tarih Kurumu, 243-246.
- Jagodic, G.J. (2000). Is war good or bad thing? the attitudes of croatian, israeli, and palestinian children toward war. *International Journal Of Psychology*, 35(6), 241-257.
- Kafesoğlu, İ. (2003). *Türk milli kültürü*, Ankara: Ötüken Yayınevi.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemleri*, 14 baskı, Ankara: Nobel.
- Kuhlen R. (1943). Attitudes toward enemy and allied countries, the journal of abnormal and social psychology. *The American Psychology Association*, 38, 277-283/
- Porat, D. A. (2004). It's not written here, but this is what happened: student cultural comprehension of textbook narratives on the israeli-arap conflict. *American Educational Research Journal*, 41 (4), 963-996. Web:http://www.jstor.org/stable/3699469 adresinden 5 Ağustos 2010 tarihine alınmıştır.
- Remmers H. H. (1943). Attitudes towards Germans, Japanese, Jews, and Nazis affected by the war, *School And Society*, vol 57, no.1466, 138-140.
- Safran M. (1999). *Osmanlı tarihi öğretimi ve Osmanlı mirası*, 823- 854, XIII. Türk Tarih Kongresi, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Salomon, G. (2004). Does peace education make a difference in the context of an intractable conflict? *Peace and Conflict of Peace Psychology*, 10 (3), 257-274.
- Spielman, M. (1986). If peace comes ... future expectations of israeli children and youth, *Journal of Peace Research*, 23 (1), 51-67.
- Şimşek, A ve Satan D. (2011). *Milli tarihin inşası*, İstanbul: Tarihiçi Kitabevi.

- Tekeli İ. (1988). *Tarih bilinci ve gençlik*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tezcan, M. (2010). Cumhuriyet döneminde İslamiyet'ten önceki Türk tarihi ve medeniyeti yazımında kaynakların ve bilgilerin kullanımı üzerine, *Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Tarihçilik ve Tarih Yazıcılığı Sempozyumu* (Ed. Mehmet Öz), Ankara: Türk Tarih Kurumu, 75-89.
- Timur, T. (2002). Osmanlılarda tarih anlayışı ve tarih yazımı, *Tarih Çerçevesi*, Ankara.
- Wahlstorm R. (1987). An enemy image as a psychological antecedent of warfare and armament, *Proceedings of the Congress of European Psychologist for Peace*, Helsinki, August 8-10, 1986.
- Yinanç, M. H. (1940). Tanzimat'tan Meşrutiyete kadar bizde tarihçilik, *Tanzimat I*, İstanbul: Maarif Matbaası.

EK

1. Türk Kavramı nasıl tanımlarsınız?
2. Bir milleti bir arada tutan en büyük değer nedir?
3. Tarihteki en büyük kahramanınız kimdir, neden?
4. Tarihte Kurulan hangi devlete daha fazla aidiyet hissediyorsunuz, neden?
5. Geçmişte yaşama şansınız olsaydı hangi dönemde yaşamak isterdiniz, neden?
6. Türkiye'ye hangi devleti dost olarak görmektesiniz, neden?
7. Türkiye Cumhuriyeti için hangi devleti tehlikeli olarak görmektesiniz, neden?